

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GRADE 10

SETSWANA PUOTLALELETSO YA BOBEDI

PAMPIRI YA NTLHA

MADUO: 80

NAKO: 2 diura

This question paper consists of 8 pages.

129 1 S

DITAELO

1. Araba dipotso TSOTLHE
2. Karolo nngwe le nngwe e simololwe mo tsebeng e ntshwa mme e thalelwe kwa bokhutlong.
3. Tlogela mola mo magareng adiraba tsa gago.
4. Kwala sentle ka mokwalo oo buisegang.
5. Tlhokomela mopoletso le popego ya dipolelo

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTSO 1**

Buisa kgannyana ke e, mme morago o arabe dipotso tse di latelang:

Re tlhoka pula mme kwa mafelong a dipula di nang thata go nna le montsane o o tlholang bolwetse ba *Malaria*. Bona bo anamisiwa ke montsane o namagadi o o bidiwang *Anopheles Arabiensis*. Mafelo a a nang le bolwetse bo, a iphitlhela a le mo bothateng ka ntlha ya tlhalelo ya melemo, tlhalelo ya dikoloi tsa balwetse le bontsi ba balwetse. Ba ba etelang mafelo a a amegang ba tshwanetse go tshola *insect repellent*, dipilisi tsa *proguanil*, *chloroquine* le diaparo tsa matsogo a maleele. Dipilisi tseo di fitlhelwa kwa dikhemising.

Go na le batho bao ba tleng ba tshwarwe ka *Malaria* mme ba ise ba etele mafelo a a nang le bolwetse bo. Ngaka Blumberg o ne a bolela fa dintsho tsa *Malaria* di tlholwa ke tiego ya gore motho o tshwerwe ke bona le go bo alafa ka nako.

Go malwetse mangwe jaaka *Bilharzia le Tick bite fever*. A fitlhelwa mo mafelong a a bongola a bo a nna bothitho. Malwetse *Tick bite fever le Congo fevers* a simolola e kete motho o tshwerwe ke *Flu*. O opiwa ke tlhogo o bo o simolola go gotela. Tseno ke tse o tshwanetseng go di itse fa o ntse o tsaya maeto.

DIPOTSO

1. Neela leina la montsane o o buisitseng ka ona? (2)
2. Fa o ka lomiwa ke montsane o, o tshwarwa ke bolwetse bofe? (2)
3. Kwala mathata a mabedi a a nnang teng kwa mafelong a a nang le malaria. (4)
4. Batho ba ba etelang mafelo a a nang le bolwetse bo, ba tshwanetse go tshola eng? Neela dilo di le PEDI fela. (4)
5. Bolwetse ba malaria bo tlholwa ke eng? (2)
6. Ke malwetse afe a MABEDI a a simololang e kete motho o tshwerwe ke flu. (4)
7. Leina le lengwe la montsane ke eng? (1)
8. O fitlhela kae dipilisi tse di ka alafang bolwetse ba malaria? (1)

POTSO 1.1

Lebelela setshwantsho le go buisa temana e e fa tlase, mme morago o arabe dipotso tse di latelang.

Nonofu: Koko, koko! Go i lwe kae?

Ntsane: Tsena, ke ka fa borobalong.

Nonofu: Dumela tlhe tsa la. Ke sa le ke belaela ke bona go ri le tu!

Ntsane: Ee mma, e sale ke tllhabega ka Labobedi.
O mpona ke le botoka thata.

Nonofu: Bona tlhe jaak a matlho a wetse! K e eng o ne o sa nk itsise ka ke ne ke ka bo ke go diretse sengwe? A ke go direle mmutshwa na?

Ntsane: O tla bo o nthusitse mma. Fa e sale bana ba ntshietse fa ba ne ba ya sekolong.

Nonofu: Robala o se thwenyega ke tla go direla mogodungwana.

DIPOTSO

1. Go ya ka puisano, tlhagisa gore molwetse ke ofe, tsala ke efe? (2)
 2. Neela dintlha di le 3 ka ga se se diragalang mo setshwantshong se se fa godimo. (2)
 3. Lefoko 'tlhabega mo moleng wa 4 le kaya go dira eng? (2)
 4. Ke eng se se ka bong se ka fitlhelwa mo galaseng e e tshotsweng ke motho yo o emeng? (2)
 5. Ke eng se se bonwang mo setshwantshong se se netefatsang gore bobedi jo, bo mo borobalong? (2)
- [10]**

MADUO A KAROLO YA A: [30]

KAROLO B: TSHOSOBANYO**POTSO 2**

Buisa temana e e latelang mme morago o e sosobanye ka dintlha di le lesome. Tlhokomela gore bokao ga bo fetoge. Se kwalolole temana.

Diphetogo tsa botshelo, dingwe tse di neng di akanngwa e le ditoro di a diragala mme di a re pateletsa go inyalana le tsona. Fa re latlhela megopolo ya rona kwa ngwageng wa ketepedi, re gogega dintlha tsa moriri. Re bona ka leitlho la mowa dikoloi tse di fofang mo loaping, di sena mokgweetsi. Re akanya fa go se motho yo o tla bong a direla yo mongwe. Re bona fa lefatshe la rona la Aferika Borwa le tla bo le eteletswe pele ke ngwana wa mmala wa sebito.

Ngwaga wa ketepedi, ngwaga wa kgora. Re akanya badimo ba tla bo ba araba dithapelo tsa bomantsho. Madi a tla bo a na le boleng jo bo farologaneng thata le ba malatsi ano. Ngwaga o dikgole tsa kgatelelo di tla bong di bofologile, batho botlhe ba itse fa e le batho ba ba bopilweng ka fa setshwantshong sa mmopi.

Diphetogo di setse di supa fa go kgabaganya lewatile ka sekepe e tla bo e le boitapoloso jwa botlhe e se tšhono ya ba ba nang le dithata fela. Goroga ngwaga wa ketepedi re go lebeletse ka tsholofelo. Ngwaga o botlhe ba tla bonang boitumelo. **[10]**

MADUO A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C**TIRISO YA PUO****POTSO 3**

Buisa temana e e latelang morago o arabe dipotso tse di latelang

- 1.E rile ke utlwa ba re o sule ka tshoga,
- 2 Ka nyera moko, ka rothisa keledi,
- 3 Lefatshe la ntshofala,la dikologa;
- 4 Leitlho la me la benya jaaka naledi,
- 5 Sengwe sa seba pelong khibidu ya me,
- 6 Sa re: "Se lele ka thata ya Modimo."
- 7 Dikeledi tsa kgala mo letlhaeng la me,
- 8 Loleme lwa ama magalapa,
- 9 Ka didimala fela ka nna semumo

Dipotso

1. Ke maikutlo a fe a a tlhagisiwang ke mmoki ka ga loso.? (2)
2. Ke sekapuo se fe se se tlhagelelang mo moleng wa 4? (2)
3. Dirisa lefoko ama mo polelong. (2)
4. Maikutlo a gago ke afe mabapi le loso. (2)
5. Kwala polelo ka lefoko dikologa. (2)

[10]

POTSO 4

Leba setshwantsho se se ka fa tlase mme o arabe dipotso tse di se latelang.

DIPOTSO

1. Ke ka ntlha ya eng fa mafoko a mangwe a kwadilwe ka ditlhaka tse dikgolo? (1)
2. Ke goreng fa mafoko a mangwe a kwadilwe ka ditlhaka tse dinnye? (1)

POTSO 5

Buisa temane e e latelang mme morago o arabe dipotso tse di ka fa tlase.

- A Bana ba ga mankete ba a bina,
Mmabona ga a bine o tseteletse.
Setoto sa gagwe se eme motswenene
Letsubutsubu le sa akgaakga sa retela.
- B Mme mmu a nkanyisa ka letsele le sisitse.
Mesifa ya sutsa ya gwalala sentle
Ka tlhamalala ka latlha go menyalala
Motenyana wa tlhokafala ka nna pholotsa.
- C Mme mmu a nkakatlala ka metwana,
Sefefo sa ferelela ka gana go obega.
Ka re ke tla tsholetsa bana ba me godingwana.
Ba tla ba bona lesedi leswaana ba ntshafala

D Bana ba me ba kgabisa lenaga lotlhe bothaga.
Ba le apesa botalana jo bontle le ipele.
Ba tswakanye mebalabala ba kgabe sentle.
Phefong go utlwale lonko lwa dikonkosi le dirafentlele

Dipotso

1. Nopola a mafoko a mabedi go tswa mo temeng ya A, a a kayang tlhamalala le phefo (2)
 2. Ntsha maina a mabedi mo temeng ya B mme o bope dipolelo ka ga ona. (4)
 3. Kwala kganetso ya: Bana ba mankete ba a bina. (2)
 4. Lefoko lotlhe ke karolo efe ya puo, naya bontsi jwa lona moragole dirise mo polelong. (3)
 5. Bopa dipolelo tse pedi ka: nna go supa bokao jo bo farologaneng (2)
 6. Mo temeng ya C lefoko: godingwana le dirisitswe go bontshang (1)
 7. Dirisa lefoko mebalabala mo polelong go supa bokao jwa lona. (2)
 8. Kopanya dipolelo tse di latelang kamakopanyi a a mo masakaneng .O ja thata. Ga a reke dijo. (le gona) (2)
- [18]**

POTSO 6**PHOSOLOSA**

Kwalolola nopolo e e ka fa tlase mme o siamise ka go dirisa ditlhakakgolo. matshwao a puiso, mopeleto le dithuanyi tse di sa siamang.

Gatwe dibue tsothle e ne e kete ke bana ba motho ba ne ba bua ka matsetseleko a magolo a tsamaya a kokoroga a ralala batho a tlhamalala koa pele gatwe ke ngwana wa ga mang yo a senang kgala yoo

[10]

MADUO A KAROLO YA C: 40
PALOGOTLHE: 80

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE
EXAMINATION**

GRADE 10

SETSWANA PUOTLALELETSO YA BOBEDI

PAMPIRI YA BORARO

MADUO: 80

NAKO: 3 diura

This question paper consists of 7 pages.

129 3 S

DITAELO

1. Pampiri e, e arontswe ka dikarolo di le NNE e leng A, B, C le D.

KAROLO YA A: TLHAMO (40)

KAROLO YA B: Ditlhangwa tse dileele tsa tirisano gammogo le ditlhangwa tse di dirisang mekgwa e e farologaneng ya tllhaeletsano. (karolwana e le nngwe (20)

KAROLO YA C: Ditlhangwa tse dikhutshwane tsa tirisano. (10)

KAROLO YA D: Ditlhangwa tsa tshupetso/tshedimosetso/ pono gammogo le ditlhangwa tse di dirisang mekgwa e e farologaneng ya tllhaeletsano. (10)

2. Baithuti ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo go Karolo ya A Karolo ya B, Karolo ya B, le Karolo ya D.
3. Karolo nngwe le nngwe e simololwe mo tsebeng e ntshwa.mme kwa bokhutlong jwa Karolo moithuti a thalele.
4. Tlogela mola magareng ga dikarabo tsa gago.
6. Kwala sentle ka mokwalo o buisegang,
7. Tlhokomela mopeleto le tlhamo ya dipolelo.
8. Baithuti ba tla abelwa maduo a lenane la thulaganyo le go tsereganya tiro ya bona pele ba kwala.

KAROLO YA A**TLHAMO****POTSO 1**

Tlhopa setlhogo se le sengwe mo go tse di latelang mme o kwale tlhamo ka ga sona boleele jwa sethangwa sa gago e ne mafoko a 100 – 150.

1. Letsatsi la me la ntlha mo sekolong se segolo. (40)

KGOTSA

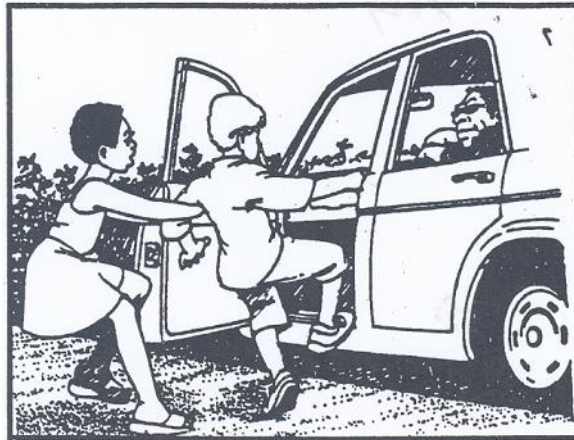
2. Ga se boikarabelo jwa mmuso go tlhola ditshono tsa ditiro. (Dumela kgotsa ganetsa mme o tshegetse mabaka a gago. (40)

KGOTSA

- 1.3 Ngwana ga a kitla a kgalemelega kwa ntle ga thupa. (40)

KGOTSA

- 1.4 Tlhatlhoba setshwantsho se se ka fa tlase mme morago o kwale tlhamo ka se o naganang gore se ka bo se diragala.

KGOTSA

5. Boimana ba baithuti mo dikolong ga ba tshwanelwa go lelelelwa gore se ka bo se diragala (40)
[40]

KAROLOYA B**SETLHANGWA SE SELEELE SA TIRISANO****POTSO 2**

Araba potso e le nngwe ka tse di latelang. Kwala nomoro ya potso e o e kwalang. Boleele jwa setlhangwa sa gago e ne mafoko a 80 – 100.

1. Buisa lekwalo le le latelang ka kelotlhoko mme o neele karabo ya lona.

Private Bag X400
KIMBERLEY
8300

5 Motsheganong 2005

Motsamaisi
Edgars Stores
P. O. Box137
KIMBERLEY
8300

Motlotlegi

Tuelo e e bokoa ya ditirelo

Kantoro ya rona e sa tswa go lemoga fa o saletse kwa morago ka dituelo tse di dirang madi a a kana ka R200, 00.

Re tla itumela fa o ka duela ditirelo tse o di amogelang kana wa itlhagisa mo kantorong ya rona go tla go dira dithulaganyo gore madi a, a tla duelwa jang.

Ikopanye le Moh. Dineo Dinkimetse mo kantorong ya 23.

Weno

S. B. Menyatswe
(Ratoropo)

(20)

KGOTSA

2. O sa tswa go falola kereiti ya lesome. Kwalela tsala ya gago lekwalo o mo lebogele thusa nnileng le yona mo go wena..

KGOTSA

3. Leba setshwantsho se se ka fa tlase mme morago o laletse tsala ya gago mabapi le sona.

(20)
[20]

KAROLO YA C**SETLHANGWA SE LE SENGWE SE SE KHUTSHWANE SA TIRISANO**

Araba potso e l e nngwe, boleele jwa yona e nne mafoko a le 60 – 80.

1. Tlhagisa phasalatso ya kungo e o e tlhagisang. (10)

KGOTSA

2. Romela tsala ya gago karata ya taletso ya moletlo wa lenyalo la ga malomaago le le tla tshwarwang mo kgweding e e tlang. (10)

KGOTSA

3. Tlatsa fekese e e latelang mme o e romele mogoloe mabapi le loso lo lo tlhagileng mo lapeng la gaeno.

FEKESE

Go:		
Nomoro ya fekese:		
Molaetsa:		
Palo ya ditsebe tse o di romelang:	Letlha:	
Leina:	Go tswa go:	Nomoro ya mogala:
Tswee tswee nkitsise fa o amogetse molaetsa .		

(10)

KAROLOYA D

Araba e lengwe mo go tse di latelang, boleele e ne mafoko a 60-80

1. Tlatsa foromo e e latelang.

Maina ka botlala: _____

Sefane: _____

Leina la sekolo: _____

Kereiti: _____

Lefelo la matsalo: _____

Letha la matsalo (letha, kgwedi le ngwaga) _____

Dingwaga: _____

Nomoro ya lekwaloistshupo: _____

Aterese: _____

KGOTSA

2. Kwalela tsala ya gago tshupetso ya go ya kwa ga malomaago gone o ya go jela malatsi a gago a matsalo a Morena kwa teng gore a tle a kgone go go jela nala. (10)

KGOTSA

3. Tihopha setlolo sengwe le sengwe sa moriri mme o neele ditaelo tsa go sedirisa. (10)

KGOTSO

4. Tihagisa phonsetara e mo go yona go bontshang botlhokwa jwa phepafatsa tikologo ya lona. (10)
[10]

PALOGOTLHE: 80